

Mänskliga rättigheter till salu?

En diskursanalys av Fairtrade Internationals användning
av begreppet mänskliga rättigheter

Alma Pripp

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSG31
Termin: HT 2019
Handledare: Emelie Lantz och
Cathrine V. Felix
Omfång: 11768 ord

Abstract

Uppsatsens syfte är att undersöka hur Fairtrade uttrycker sig om mänskliga rättigheter. Utifrån detta syfte dras slutsatser som söker bidra med förståelse för hur Fairtrade fungerar som aktör för mänskliga rättigheter. För att ta reda på det är uppsatsens frågeställning ”Hur använder sig Fairtrade International av begreppet mänskliga rättigheter?”. Undersökningen är gjord på utvalda delar från Fairtrade-texter som handlar om mänskliga rättigheter, som publicerats på Fairtrade.net. Den valda teorin som appliceras på materialet är Human Rights Based Approach med inriktning på kritik mot den samt två av Gauri och Gloppens analystyper inom angreppssättet, *programming approaches* och *rights talk approaches*. Metoden för uppsatsen är diskursanalys som bygger på Laclau och Mouffes diskursteori. Resultatet visar att Fairtrade framställer sig själva som en av lösningarna på människorättsproblem vilket leder till att individuella konsumenter blir skyldighetsbärare. Det har också framkommit att Fairtrade applicerar Human Rights Based Approach i några avseenden men brister i det mest centrala som är att peka ut staten som huvudsaklig skyldighetsbärare.

Nyckelord: Fairtrade, mänskliga rättigheter, Human Rights Based Approach, skyldighetsbärare, aktör, webbsida, konsumenter

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar.....	2
1.2	Begrepp.....	3
1.2.1	Primär- och sekundärmaterial.....	3
1.2.2	Avgränsningar och urval.....	4
1.2.3	Källkritik och forskningsetiska bedömningar.....	5
2	Teori och metod	6
2.1	Human Rights Based Approach.....	6
2.1.1	Programming Approaches.....	9
2.1.2	Rights Talk Approaches.....	9
2.2	Metod.....	10
2.2.1	Diskurs och diskursanalys.....	11
2.2.2	Laclau och Mouffes diskursteori.....	12
3	Litteraturoversikt och tidigare forskning	14
3.1	Rättvis handel: identitet och kommunikation.....	14
3.2	Rättvis handel och mänskliga rättigheter.....	17
4	Analys	19
4.1	Programming Approaches.....	19
4.2	Rights Talk Approaches.....	25
5	Slutsats och diskussion	31
5.1	Slutsats.....	31
5.2	Diskussion.....	34
6	Referenser	37

1 Inledning

”Human rights underpin everything that we do, starting with the right to a decent standard of living and the right to work, equal pay for equal work, and fair working conditions.”¹

Frågor om mänskliga rättigheter förekommer idag allt oftare inom olika discipliner och områden. Det är ett hett ämne som man gärna vill visa att man bryr sig om och stöttar utvecklingen av. Detta tar sig uttryck både i retoriken och i strategier som används av exempelvis företag, organisationer och stater. Inom utvecklingsarbete är det ett ständigt aktuellt ämne som ofta inkorporeras i olika aktörers arbete. Att arbeta på detta sätt kallas ofta inom utvecklingsarbete *Human Rights Based Approach* (härefter HRBA), vilket alltså är en strategi som aktörer antar för att introducera ett rättighetsbaserat tankesätt till sin praktik. Det innebär bland annat att ens arbete ska guidas av standards i centrala människorättsdokument.² Vad denna studie intresserar sig för är att titta på hur denna typ av angreppssätt, som grundar sig på mänskliga principer, uttrycks av aktörerna själva. Detta är intressant och relevant eftersom en risk med HRBA och att visa att man bryr sig om mänskliga rättigheter, är att det kan användas främst med syfte att putsa sin image utan att det får några riktiga konsekvenser i praktiken.

Aktören som undersöks specifikt i detta arbete är certifieringen Fairtrade. Konsumtion är ett ständigt aktuellt ämne som diskuteras i förhållande till människors livsvillkor. Fokus på hållbara alternativ som synliggör produkters ursprung och arbetares villkor spelar mer och mer in på konsumenters val av produkt och hållbara alternativ presenteras som ett sätt för att uppnå social förändring. Certifieringen Fairtrade är en av de största och mest kända aktörer som

¹ Fairtrade International. Human Rights. <https://www.fairtrade.net/issue/human-rights>. (Hämtad 07-01-2020)

² United Nations Development Group. *The Human Rights Based Approach to Development Cooperation Towards a Common Understanding Among UN Agencies*. 2003, s.1.

satsar på utvecklingsarbete och social förbättring genom att rättvis handel. På deras hemsida beskriver de sig själva som att ”Fairtrade förändrar sättet handel fungerar genom bättre priser, anständiga arbetsvillkor och ett rättvisare avtal för jordbrukare och arbetare i utvecklingsländer.”³ De arbetar alltså för att förbättra människors tillvaro genom att förändra hur villkoren för handel ser ut. Det som för mig gör Fairtrade en intressant aktör att undersöka utifrån mänskliga rättigheter är att de verkar inom flera områden. De är ingen renodlad hjälporganisation, internationellt organ eller företag, utan de består av lite av varje, vilket inte gör det helt lätt att definiera vilken typ av aktör de är. Jag vill se närmare på hur de använder begreppet mänskliga rättigheter för att få en tydligare bild av detta. Därför kommer jag utföra en diskursanalys av vad som står skriver om mänskliga rättigheter på deras officiella hemsida. Min teori bygger på delar av HRBA eftersom detta är ett bra verktyg för att knyta Fairtrade till mänskliga rättigheter.

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Fairtrades certifiering associeras till hållbar utveckling, rättvisa villkor och rättvisa överlag. Det jag är intresserad av och det studien kommer fokusera på är den människorättsliga delen av Fairtrades arbete. Många ämnen som tas upp av dem själva behandlar frågor om människors bristande tillgång till grundläggande rättigheter och säkerhet i olika länder. Jag intresserar mig närmare för hur de uttrycker sig kring människorättsliga frågor, hur de beskriver sitt arbete och vilken påverkan det har. Framställer de sig som att de har en direkt påverkan på människors liv och tillgång till sina rättigheter, eller har deras arbete snarare en indirekt påverkan? Genom att ta utgångspunkt i HRBA kommer jag analysera hur Fairtrade förhåller sig till staten som skyldighetsbärare och hur de placerar sig själva i relation till den. Mitt syfte är att undersöka hur Fairtrade uttrycker sig om mänskliga rättigheter. Med detta önskar jag bidra med förståelse för hur de fungerar som aktör för mänskliga rättigheter.

³ Min översättning. ”Fairtrade changes the way trade works through better prices, decent working conditions and a fairer deal for farmers and workers in developing countries.” Fairtrade International. What is Fairtrade? <https://www.fairtrade.net/about/what-is-fairtrade> (Hämtad 05-01-2019)

Min frågeställning är följande:

Hur använder Fairtrade International begreppet mänskliga rättigheter?

1.2 Begrepp

Det lämpar sig att klargöra skillnaden mellan Fair Trade och Fairtrade. Fair Trade är själva rörelsen och filosofin om rättvishandel. Rörelsen startade som en protest mot det handelssystem som gjorde att producenter i utvecklingsländer hade så dåliga villkor. Utifrån det utvecklades det alternativa handelssystemet Fair Trade.⁴ Med Fairtrade åsyftas istället den specifika certifieringen och organisationen bakom den, Fairtrade Labelling Organisation (FLO) eller Fairtrade International som det också kallas.⁵ Det är denna organisation som är fokus för min studie. De företag och produkter som certifieras av Fairtrade måste uppfylla krav på rättvisa villkor för anställda och för miljön.⁶ Det finns alltså organisationer som benämns som Fair Trade-organisationer utifrån deras filosofi men detta innebär inte nödvändigtvis att de också är certifierade av Fairtrade. Vidare i detta arbete kommer Fair Trade-rörelsen benämnas som rättvis handel för att undvika förväxling med Fairtrade.

1.2.1 Primär- och sekundärmaterial

Undersökningens primärmaterial består av utdrag från texter som finns publicerade på Fairtrades internationella hemsida, Fairtrade.net. Anledningen till att jag valt Fairtrades hemsida som undersökningsmaterial är att det är en central plattform för de själva samt att det är en lättillgänglig plattform som många tar del

⁴ Valiente-Riedl, Elisabeth., *Is Fairtrade fair?* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012. E-bok, s. 1.

⁵ Valiente-Riedl, *Is Fairtrade fair?* s. 1-2.

⁶ Fairtrade Sverige. Vad är Fairtrade? <https://fairtrade.se/lara-mig-mer/om-fairtrade/vad-ar-fairtrade/>. (Hämtad 08-01-2020)

av. Det är också en central plats för dem att marknadsföra sig själva och sitt arbete med mänskliga rättigheter och därför är det relevant för min studie.

De valda texterna berör alla på något sätt temat mänskliga rättigheter. Dessa texter är: avsnitt där de tar upp mänskliga rättigheter som en av sina centrala frågor, artiklar som siktar in sig på specifika rättigheter samt deras övergripande introduktion om sig själva och sitt arbete. Anledningen till att jag valt utdrag från olika texter runtom hemsidan är eftersom texterna i sin helhet är väldigt korta och eftersom det jag fokuserar på nämns på många olika delar av hemsidan. Att materialet är sammansatt av olika delar gör också att jag har skapat mig en mer övergripande bild av ämnet än om jag bara hade fokuserat på en text.

Mitt sekundärmaterial består av vetenskapliga artiklar som behandlar tidigare forskning om Fairtrade och rättvis handel. Dessa texter har olika inriktningar, några fokuserar på den språkliga framställningen av organisationer och arbetsinsatser medan andra ser mer till kopplingen mellan Fairtrade/rättvis handel och mänskliga rättigheter, både i teorin och praktiken. Vidare bygger denna studies teoridel på texter som teoretiserar om HRBA och dess koppling till utvecklingsarbete, samt studiens metoddel på texter som beskriver diskursanalys.

1.2.2 Avgränsningar och urval

Jag har valt att bara använda mig av texter som är producerade av Fairtrade International och inte artiklar skrivna av någon annan part. Detta eftersom min undersökning handlar om att ta reda på hur Fairtrade själva väljer att beskriva sin koppling till mänskliga rättigheter och inte hur andra utomstående uppfattar detta. Varför jag har valt Fairtrade International och inte Fairtrade Sverige, beror på att jag efter att ha översiktligt tittat på deras hemsida inte ansåg att de hade tillräckligt med information om mänskliga rättigheter för att det skulle kunna utgöra mitt primärmaterial. Dessutom är Fairtrade International den centrala enheten för Fairtrade.

För att sätta samman ett primärmaterial på ett logiskt sätt har jag använt mig av ett antal urvalskategorier. Dessa krav har varit att det ska vara texter från Fairtrades

internationella hemsida, som är skrivna av Fairtrade och som handlar om mänskliga rättigheter övergripande eller om en specifik rättighet, samt att de ska nämna begreppet mänskliga rättigheter i meningen eller i nära relation till den. Jag har valt att inte inkludera material som behandlar andra rättigheter som inte är direkt kopplade till mänskliga rättigheter, som till exempel arbetsrättigheter baserat på *International Labour Organisation*, som Fairtrade skriver mycket om.

1.2.3 Källkritik och forskningsetiska bedömningar

Att använda sig av online-material kan vara problematiskt utifrån ett källkritiskt perspektiv. I mitt fall är detta istället en bra tillgång för att jag ska uppnå mitt syfte. Eftersom jag är ute efter att undersöka hur Fairtrade uttrycker sig, är det inte relevant att jag undersöker hur sant eller inte något är. Denna undersökning bygger inte på intervjuer eller observationer av privatpersoner utan enbart på offentligt material som inte avslöjar individers identiteter eller känslig information av något slag. Därför är det inte nödvändigt att reflektera vidare kring forskningsetiska bedömningar.

2 Teori och metod

I detta avsnitt redogörs för arbetets tillämpade teori och metod. Den första delen presenterar de delar som bygger teorin som sen används för att analysera primärmaterialet. Teoriavsnittet är uppdelat i två större delar där den första behandlar övergripande teori och grundläggande definitioner av HRBA samt kritik mot det. Att jag valt HRBA som min teori grundar sig i att det är ett användbart verktyg för att undersöka Fairtrade utifrån ett människorättsligt perspektiv. Den förser mig även med ett ramverk som underlättar tillvägagångssättet i undersökningen. HRBA är delvis ett luddigt begrepp som för detta arbetets omfång kräver en del avgränsning, därför går den andra delen mer specifikt in på en teori inom fältet. Denna är Varun Gauri och Siri Gloppens analystyper av metoder inom HRBA som presenteras i deras text "Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy". Eftersom forskningsområdet kring HRBA fortfarande är relativt nytt är litteraturen kring den också begränsad, vilket märks på det korta omfånget under rubrikerna om analystyperna.

2.1 Human Rights Based Approach

HRBA är en approach som många aktörer anammar, även de vars huvudsakliga fokus inte är mänskliga rättigheter. Därför passar den att applicera på Fairtrade. HRBA förstås och appliceras på olika sätt beroende på vilken kontext och i vilket syfte den används.⁷ Gauri och Gloppen definierar det som:

⁷ Broberg, Morten & Sano, Hans-Otto. Strengths and weaknesses in a human rights- based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences. *The International Journal of Human Rights*. Vol. 22, nr. 5, 2018:664-680. doi: 10.1080/13642987.2017.1408591, s. 665.

[...] principles that justify demands against privileged actors made by the poor or those speaking on their behalf, for using national and international resources and rules to protect the crucial human interests of the globally or locally disadvantaged.⁸

De ser alltså det som ett sätt för fattiga människor att stärka sina anspråk gentemot skyldighetsbärare. Broberg och Sano definierar begreppet mer kortfattat i sin text ”Strengths and weaknesses in a human rights- based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences”. Där skriver de ”For the purposes of the present article, a human rights-based approach to development is a way (or a ‘method’) of implementing human rights in a development context.”⁹

Det är viktigt att belysa kritiken som finns mot HRBA. Nelson och Dorsey tar i sin text ”Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development” upp hur detta angreppssätt används och refereras till frekvent inom utvecklingsarbete. De menar att den vida appliceringen lett till visst tvivel kring vad det egentligen innebär och gör för skillnad att applicera en HRBA. Exempelvis poängterar de hur en applicering av taktiken handlar om mer utöver en språklig anpassning, det är inte tillräckligt att anpassa språkbruket i en organisation, det krävs att andra centrala delar också påverkas, som att erkänna och framhärda statens roll som skyldighetsbärare av mänskliga rättigheter.¹⁰ Det finns en risk att begreppet mänskliga rättigheter urholkas om organisationer använder det utan vidare precisering. Nelson och Dorsey menar att mänskliga rättigheter idag används för att benämna lite vad som helst.¹¹ Det är därför intressant och viktigt att analysera hur aktörer pratar om mänskliga rättigheter.

⁸ Gauri, Varun & Gloppen, Siri. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy. *Polity*. Vol. 44, nr. 4, 2012: 485–503. doi: 10.1057/pol.2012.12, s. 4

⁹ Broberg & Sano. Strengths and weaknesses in a human rights- based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences, s. 665.

¹⁰ Nelson, J. Paul & Dorsey, Ellen. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development. *World Development*. Vol. 104, april 2018: 97-107. doi: 10.1016/j.worlddev.2017.11.006, s. 99.

¹¹ Nelson & Dorsey. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development, s. 97:102.

Broberg och Sano tar också upp kritik mot HRBA. Ett centralt argument i deras kritik är att det inte ska ses som en hundra procentig strategi som alltid passar alla. Olika kontexter och aktörer kräver olika strategier och gynnas inte nödvändigtvis av en HRBA, som präglas av juridiskt arbete och förebyggande åtgärder till utvecklingsarbete. De förklarar detta argument genom att påpeka hur länder som saknar en närvarande stat inte kommer ha hjälp av en strategi som går ut på att lägga ansvar och skyldigheter på staten. Det kan också vara så att det mottagande landet är i mer akut behov av direkta tjänster och då kan ett människorättsligt angreppssätt inte vara det som passar bäst just där och då. Det krävs alltså att situationen utvärderas innan.¹²

Som exempel tar Broberg och Sano upp att det är mer ovanligt att HRBA appliceras inom jordbrukssektorn vilket de menar kan vara ett bevis på att angreppssättet inte är det mest passande för alla sektorer. De tar också upp vad de kallar en *lätt-version* av HRBA, vilket innebär att en aktör inte satsar helhjärtat på angreppssättet utan bara använder delar av den. Detta kan bero på att en aktör har, eller vill ha, en bra relation till staten som de inte vill riskera fördärva genom att insistera för hårt på känsliga frågor om människorättsliga bestämmelser.¹³

I Nelson och Dorseys text presenteras översiktligt Gauri och Gloppens fyra analystyper av HRBA. I följande avsnitt görs referenser både till Nelson och Dorseys övergripande förklaring av dessa texter samt till Gauri och Gloppens ingående originaltext. Där presenterar de fyra analystyper som används för att kategorisera tillvägagångssätt och strategier som används i syfte att introducera ett angreppssätt emot utvecklingsarbete som bygger på mänskliga rättigheter.¹⁴ Anledningen till att jag har valt denna teori är eftersom den är handfast och avgränsad, samtidigt som den inte är för avgränsad utan inkorporerar centrala delar av HRBA.

¹² Broberg & Sano. Strengths and weaknesses in a human rights- based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences, s. 673.

¹³ Broberg, Morten & Sano, Hans-Otto. Strengths and weaknesses in a human rights- based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences, s. 674.

¹⁴ Gauri & Gloppen. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 486.

För arbetets syfte inkluderas två av de fyra analystyperna, *Programming approaches* och *Rights Talk approaches*. Anledningen till detta urval är att dessa är mest relevanta för primärmaterialet. De två andra kategorierna som inte inkluderas är *Legal Mobilization Approaches* och *Global Compliances Approaches*. Dessa är ett medvetet bortvalda på grund av att fokus för de ligger på rättsliga processer och domstolar samt att pressa stater till att ratificera internationella människorättsdokument.¹⁵ Även om det är intressant i sig så tjänar de inget syfte av att appliceras på Fairtrade som inte i någon aspekt arbetar på det sätt, alltså hade det inte genererat några logiska eller värdefulla slutsatser genom att appliceras på primärmaterialet.

2.1.1 Programming Approaches

Programming approaches benämner arbete som siktar mot att på olika sätt utöka kapaciteten för att mänskliga rättigheter ska realiseras. Genom att uppfylla HRBA med denna strategi siktar man mot att skyldighetsbärare ska ha bättre resurser och förutsättningar att uppfylla sitt ansvar samt att rättighetshavare ska ha bättre kapacitet att åtnjuta sina rättigheter.¹⁶ Genom initiativ i form av nya program och policys stärks och skapas verktyg för att underlätta både ansvarstagande och ansvarsutkrävande inom utvecklingssektorn.¹⁷

Gauri och Gloppen poängterar dock hur det inte alltid finns en klar uppdelning mellan vad som är detta angreppssätt, med program och policys, och vad som snarare är konkret utvecklingsarbete som går ut på att försörja människor direkt med olika medel. Dessa två strategier går ibland in och lånar av varandras.¹⁸

¹⁵ Gauri & Gloppen. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy.

¹⁶ Nelson & Dorsey. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development, s. 99.

¹⁷ Gauri & Gloppen, Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 493.

¹⁸ Gauri & Gloppen, Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 492.

2.1.2 Rights Talk Approaches

Detta angreppssätt präglas mindre av formella och institutionella medel. Fokus för ”rights talk approach” är att föra en retorik som stärker möjligheten för tillgång till mänskliga rättigheter. Arbetet går ut på att bland annat medvetandegöra de rättigheter en grupp har, något som är en förutsättning för utsatta människor att kunna hävda sina rättigheter gentemot skyldighetsbärare.¹⁹ Det används främst inom sociala rörelser och aktivism och det fokuserar medvetet på ställen där rättighetsdiskursen är svag.²⁰ Det får också konsekvensen att engagera till att starta rörelser där det behövs. Att utbilda i och prata i termer av att man har rätt till något istället för att benämna det som något man vill ha leder till engagemang. Dessa rörelser får självförtroende när de vet att deras krav är rättfärdigade och de har internationella överenskommelser i ryggen.²¹ Gauri och Gloppen kallar detta för att ett rättighetssamvete som skapas.²²

Retoriken om mänskliga rättigheter kan dock skilja sig beroende på vem det kommer ifrån och i vilken kontext det används. En viktig skillnad att lägga märke till är om mänskliga rättigheter uttrycks som moraliska eller juridiska, det vill säga om man ser rättigheter som något man har i kraft av att vara människa eller i kraft av att de finns nedskrivna i lagtexter och överenskommelser.²³ Slutligen menar Gauri och Gloppen att ”rights talk approaches” och detta sätt att förespråka och jobba för mänskliga rättigheter leder till förändring på längre sikt.²⁴

2.2 Metod

Under denna rubrik redogörs för den använda metoden, diskursanalys. Metoden har valts utifrån att arbetets fokus är den människorättsliga diskursen hos Fairtrade. Diskursanalys är ett användbart verktyg när språket ska undersökas.

¹⁹ Gauri & Gloppen, Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 494.: Nelson & Dorsey. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development, s. 99.

²⁰ Gauri & Gloppen, Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 494, 495.

²¹ Ibid, s. 495.

²² Ibid, s. 494.

²³ Ibid, s. 496.

²⁴ Ibid, s. 496.

Denna metod ger mig verktyg att både analysera användningen av begreppet mänskliga rättigheter, men även att diskutera orden runt omkring och sammanhanget som begreppet används i. Först görs en kort redogörelse för den använda definitionen av termen *diskurs* samt *diskursanalys*, följt av genomgång av den teoretiska inriktning som valts ut för arbetet. Denna är Laclau och Mouffes diskursteori och för att rama in den görs definitioner av några av deras centrala begrepp.²⁵ Det är dessa begrepp som bygger metoden för arbetet.

2.2.1 Diskurs och diskursanalys

Det diskursiva fältet är brett och består av många varianter. Det finns ingen klar konsensus om vad exakt vad som menas med begreppet, olika forskare kan mena olika saker.²⁶ Boréus och Bergström presenterar olika definitioner av begreppet *diskurs* i sitt kapitel *Diskursanalys*. Uttrycket används för att benämna människors språkliga uttryck, sociala uttryck och kopplingen till den aktuella kontexten. Det kan alltså handla om hur något är uttryckt i skrift, om vad som sägs i en interaktion mellan människor men också exempelvis kroppsspråk, regelverk, vanor och seder eller bara hur personer är placerade i ett rum.²⁷ Det kan alltså definieras på ett brett eller mer avgränsat sätt.²⁸

Inom det diskursanalytiska fältet spelar språket en stor och viktig roll. Man menar att språket påverkas av omgivningen och att det på så sätt inte är ett neutralt medium utan uttrycker mer än vad som kommuniceras direkt.²⁹ Att se något från ett diskursivt synsätt innebär att inte skilja på det rent språkliga, alltså vad som sägs, och idéer och föreställningar om det som sägs. Det diskursiva synsättet är ett verktyg som innebär att man kan göra antaganden om samhället genom att fokusera på det språkliga. Boréus och Bergström skriver att språket genom ett

²⁵ Referens görs till Boréus och Bergströms redogörelse för Laclau och Mouffes diskursteori, dvs används inte originalkällan som referens.

²⁶ Boréus, Kristina & Bergström, Göran. *Diskursanalys*. I *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Göran Bergström & Kristina Boréus (red.), 2., [omarb.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2005, s. 306.

²⁷ Boréus & Bergström. *Diskursanalys*, s.17.

²⁸ Ibid, s. 307.

²⁹ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 7.: Boréus & Bergström. *Diskursanalys*, s. 305.

diskursanalytiskt perspektiv också spelar en viktig roll i att forma verkligheten. Dessa attribut gör att diskursanalysen passar för att analysera samhällsvetenskapliga ämnen med språket i fokus.³⁰

Diskursanalys tillämpas när undersökningen syftar att ta reda på vad som ligger bakom det rent språkliga exempelvis någons inställning till ett fenomen, där är språket ett verktyg för att uttrycka detta. Diskursanalys fokuserar på *hur* något är formulerat, på så sätt skiljer det sig från innehållsanalys som tittar på *vad* som står och sägs.³¹

2.2.2 Laclau och Mouffes diskursteori

Centralt för Laclau och Mouffe diskursteori är att de breddar diskursbegreppet genom att inkludera alla sociala handlingar som del av diskursen.³² Samtidigt är det språkliga ett stort fokus i teorin och de har ett logistiskt synsätt på orden och dess innebörd.³³ I delen som följer redogörs för begreppen *tecken*, *element*, *ekvivalenskedjor* och *artikulering* som senare används som verktyg för att genomföra diskursanalys på webbmaterialet från Fairtrade.

Med *tecken* menar Laclau och Mouffe den term som används för att uttrycka ett innehåll. Termen fylls av betydelse och får därigenom sin funktion. Utifrån en diskursanalys är det intressant att studera processen där termen fylls med innehåll, det vill säga att se på när och hur någonting får sin innebörd.³⁴ Detta utvecklas vidare genom begreppet *element* som åsyftar tecken vars betydelse är omstridd och inte har en helt klar definition. Eftersom det är dessa typer av tecken som är mest relevanta i detta arbete gör jag likt Boréus och Bergström och använder fortsättningsvis *element* istället för *tecken*.³⁵ I analyskapitlet används denna metod genom att jag reflekterar kring vilken innebörd enstaka ord och uttryck får utifrån hur det beskrivs av Fairtrade och i vilket sammanhang det används.

³⁰ Boréus & Bergström, Diskursanalys, s. 306.

³¹ Cameron, Deborah & Panovici, Ivan. *Working with written discourse*, SAGE, Los Angeles, 2017, s. 6-7.

³² Boréus & Bergström. Diskursanalys, s. 315.

³³ Boréus & Bergström. Diskursanalys, s. 314.

³⁴ Ibid s. 315.

³⁵ Ibid, s. 316.

Diskursanalys kan göras genom att man ser till *ekvivalenskedjor*. En kedja byggs upp av massa element, som i sin tur skapar en diskurs. I diskursen finns ett utmärkande element, det är det centrala som diskursen kretsar kring.³⁶ *Artikulering* handlar vidare om hur dessa element relaterar till varandra och på så sätt konstruerar diskursen.³⁷ Man kan tänka sig att en människorättslig diskurs exempelvis artikuleras med element som ”jämlighet”, ”ansvar”, ”rättvisa”, ”humanism” och så vidare. Ett exempel på hur detta faktiskt används i mitt arbete kan tas från analyskapitlet. På sida 26 i ett textutdrag skriver Fairtrade att de tar upp människorättsliga frågor och exemplifierar vad detta innebär genom ord som ”arbetsrättigheter”, ”jämsälldhet” och ”matsäkerhet”. Detta skapar en diskurs som kretsar kring begreppet ”mänskliga rättigheter”.

³⁶ Boréus & Bergström. Diskursanalys, s. 318.

³⁷ Boréus & Bergström. Diskursanalys, s. 318.

3 Litteraturöversikt och tidigare forskning

Under denna rubrik ringas ämnet in genom presentation av tidigare forskning. Texterna är utvalda utifrån att de behandlar områden som är relevanta för min undersökning. Avsnittet är uppdelat under två rubriker utifrån om texternas huvudfokus är språk och kommunikation eller mänskliga rättigheter i koppling till Fairtrade och rättvis handel (Fair Trade).

3.1 Rättvis handel: identitet och kommunikation

Kristen Shorette gör i sin text ”Fair Trade and the Double Movement: The Promise and Contradictions of Improving Labor Standards in the Global South via Market Mechanisms” en innehållsanalys av berättelser om arbete från organisationer inom rättvis handel. Analysen bygger på organisationernas uppdrag, värdegrund och summering av uttalande.³⁸ Resultaten av analysen visade att jämlikhet, utveckling och rättvisa var vanligt förekommande ord.³⁹ På hemsidorna fanns bilder som har funktionen att förmedla till konsumenten att hen borde stötta producenten för att därigenom stötta utvecklingen av mänskliga rättigheter i andra länder.⁴⁰ Shorette skriver också allmänt om marknadsföring hos rättvishandels-företag. Resultaten där visar att det betonas hur dåligt det är för producenterna att arbeta i det vanliga systemet och hur Fairtrade istället är ett rättvist alternativ. Där framgår också information om att det gynnar människors rättigheter i fråga om rättvis lön och arbetsvillkor.⁴¹

³⁸ Shorette, Kristen. Fair Trade and the Double Movement: The Promise and Contradictions of Improving Labor Standards in the Global South via Market Mechanisms. *Journal of Workplace Rights*. Vol. 15, nr. 3/4, 2010/2011: 461-481. doi: 10.2190/WR.15.3-4.o, s. 471.

³⁹ Shorette. Fair Trade and the Double Movement: The Promise and Contradictions of Improving Labor Standards in the Global South via Market Mechanisms, s. 472.

⁴⁰ Ibid s. 167.

⁴¹ Ibid s. 466.

Tallontire och Nelson fokuserar i sin text "Fair trade narratives and political dynamics" på narrativ inom rättvishandel-rörelsen, vad narrativ innebär, varför det är viktigt och hur det används. Undersökningen bygger på analys av uttalande, bloggar, pressreleaser som hämtas från aktörer inom rättvis handel.⁴² En del av undersökningens resultat, som är intressant utifrån ett kommunikationsperspektiv, visade att det rådde bristande kännedom bland anställda på rättvist certifierade arbetsplatser kring hur detta verkar i fråga om deras arbetsrättigheter. Denna tvivel gällde även om hur aktörer för rättvis handel arbetar för att engagera till kollektiv handling.⁴³ Vidare tar Tallontire och Nelson upp två huvudnarrativ i texten, det politiserade och det pragmatiska. Det politiserade narrativet hittas i rättvishandels-texter som poängterar ansträngningar som görs för att påverka och förändra orättvisa strukturer i samhället. Det innebär ett mer långsiktigt tänkande som har ett fokus på mänskliga rättigheter och använder sig av dess retorik. Det pragmatiska narrativet fokuserar mer på åtgärder som ger direkta resultat där större fokus ligger på det ekonomiska.⁴⁴

I texten "Fair Trade as narrative: The stories within Fair Trade" fokuserar Le Mare på vilken roll rättvis handel spelar. Le Mare tar upp centrala budskap inom rörelsen, som formar identiteter och narrativ. Dessa budskap handlar om att människor i den rikare delen av världen har ett ansvar att bry sig om fattigdomen i världen och agera aktivt för att påverka den eftersom de har förmågan att göra det.⁴⁵ Genom konsumtion av rättvisemärkt blir på så sätt konsumtion en politisk och moralisk handling som gör skillnad i världen.⁴⁶ Le Mare tar vidare upp en central kritik som finns mot denna typ av etisk konsumtion. Denna kritik riktar sig mot hur frågor om fattigdomsbekämpning och människors livssituation inte fokuserar på staten som skyldighetsbärare utan istället läggs fokus på den individuella människans handlingar för att påverka.⁴⁷ Författaren argumenterar att

⁴² Tallontire, Anne & Nelson, Valerie. Fair trade narratives and political dynamics. *Social Enterprise Journal*. Vol. 9, nr. 1, 2013: 28-52. doi: 10.1108/17508611311329994, s. 32.

⁴³ Tallontire & Nelson. Fair trade narratives and political dynamics, s. 39.

⁴⁴ Ibid, s. 39-40.

⁴⁵ Le Mare, Ann. Fair Trade as narrative: The stories within Fair Trade. *Narrative Inquiry* Vol. 17, nr. 1, 2007: 69-92. doi: <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1075/ni.17.1>, s. 73.

⁴⁶ Le Mare. Fair Trade as narrative: The stories within Fair Trade, s. 80.

⁴⁷ Ibid, s. 87.

det existerande narrativet, att rättvisemärkt konsumtion bidrar till att uppnå sociala mål, behöver bekräftas och utvärderas och att bedriva forskning om rättvis handel är ett sätt att göra det.⁴⁸

I Blowfield och Dolans artikel ”What Kenyan Fairtrade tea tells us about business role as a development agent” undersöker de vilken identitet Fairtrade skapar för sig själv. De ser Fairtrade som både utvecklingsagent och som en del av företagsvärlden. De är en aktör och en strategi som springer ur privata sektorn men som är den mest effektiva och utbredda fattighetsbekämparen på konsumtionsmarknaden.⁴⁹ Fairtrade berättar i sina egna texter om hur deras arbete påverkar människors situation och möjligheter. Exempelvis pratar de om fattigdom som något som kan bekämpas genom relationen köpare-säljare men de betonar även att det är viktigt med fungerande lokala samhällen som har makt över sig själva.⁵⁰ Blowfield och Dolan söker också ta reda på hur det faktiskt ser ut i verkligheten utifrån den identitet som Fairtrade förmedlar.⁵¹ En del av resultatet visar att många av producenterna i mottagarlandet ansåg att de projekt som Fairtrade startade inte speglade deras egna prioriteringar. Hade de varit involverade i att besluta om vilka områden det skulle satsas på hade det sett annorlunda ut. Detta menar Blowfield och Dolan visar på kommunikativa brister i strukturen.⁵²

3.2 Rättvis handel och mänskliga rättigheter

Sarah Lyons artikel ”Fair Trade coffee and human rights in Guatemala” fokuserar på rättvis handel och dess förhållande till mänskliga rättigheter i praktiken. Hon gör det genom att se hur kaffeodlingskooperativ i Guatemala har utvecklats med hjälp av rörelsen. Hon intresserar sig för hur konsumenterna av rättvisemärkta produkter genom sin konsumtion stöttar mindre samhällen i att förbättra sina livsvillkor samt stärker deras möjlighet till att utöva av sina mänskliga

⁴⁸ Le Mare. Fair Trade as narrative: The stories within Fair Trade, s. 78.

⁴⁹ Blowfield, Micheal E. & Dolan, Catherine. Fairtrade Facts and Fancies: What Kenyan Fairtrade Tea Tells us About Business' Role as Development Agent. *Journal of Business Ethics*. Vol. 93, 2010: 143-162, www.jstor.org/stable/27919163, s. 144.

⁵⁰ Blowfield & Dolan. Fairtrade Facts and Fancies: What Kenyan Fairtrade Tea Tells us About Business' Role as Development Agent, s. 152.

⁵¹ Ibid, s. 147.

⁵² Ibid, s. 153-154.

rättigheter.⁵³ De positiva konsekvenser som framkommer är hur producenterna med hjälp av Fairtrades arbete kan uppfylla rättigheten att organisera sig och starta olika projekt. Hjälp kommer även genom att de skaffar sig kontakter i andra delar av världen som kan hjälpa till finansiellt i olika nödsituationer. Lyon kritiserar det globala finansiella system vi har idag och menar att Fairtrade är ett mer hållbart system som sätter jämlikhet i fokus.⁵⁴ Lyons övergripande ståndpunkt är att Fairtrades arbete är positivt för förespråkande och förbättring av människors mänskliga rättigheter.

Elisabeth Valiente-Riedl skriver i sin bok "Is Fair Trade Fair?" om fem angreppssätt att se på rörelsen om rättvis handel. Det är ett brett fält som innehåller olika delar. Hon argumenterar att det är svårt att definiera själva rörelsen då det saknas en sammanhängande teori som den baseras på. Detta innebär att man bör se till kontexten där arbete för rättvis handel verkar för att definiera vad det är och vilket syfte det fyller eller är menat att fylla. Dock menar hon att det vanligaste associeringen av rättvis handel görs till själva Fairtrade-certifieringen.⁵⁵ Ett av angreppssätten som presenteras i boken är *rights-linkage*. Det innebär att man ser rättvis handel utifrån hur rättigheter uppfylls eller inte, särskilt utifrån *International Labour Organisation*'s bestämmelser och centrala människorättsliga överenskommelser.⁵⁶

Ashley Overbeek, fokuserar i sin artikel "Examining the Efficacy of Fair Trade and Alternative Consumption on Environmental Sustainability and Human Rights in Developing Countries" på den dubbelmoraliska aspekten av rättvis handel, att man agerar inom det system man samtidigt är kritisk mot. Overbeek menar att konsumtionssamhället är ett system som får negativa konsekvenser för de människor som rörelsen har som mål att hjälpa.⁵⁷ Overbeek är vidare kritisk till hur förändringar

⁵³ Lyon, Sarah. Fair Trade Coffee and Human Rights in Guatemala. *Journal of Consumer Policy*. Vol. 30, nr. 3, 2007: 241–61. doi:10.1007/s10603-007-9040-7, s. 241.

⁵⁴ Lyon. Fair Trade Coffee and Human Rights in Guatemala, s. 258.

⁵⁵ Valiente-Riedl, Elisabeth. *Is Fair Trade Fair?*, [Elektronisk resurs], Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2012, s. 7.

⁵⁶ Valiente-Riedl. *Is Fair Trade Fair?*, s. 8.

⁵⁷ Overbeek, Ashley. Examining the Efficacy of Fair Trade and Alternative Consumption on Environmental Sustainability and Human Rights in Developing Countries. *Consilience*, nr. 13, 2015:

inom mänskliga rättigheter går till genom arbete med en rättvis handel. Hon menar att även om det för goda saker med sig för de producenter som är inblandade så är förändringarna begränsade då de sker på ett individuellt plan och effekten sträcker sig inte längre än till mindre samhällen. Problemet med detta, menar Overbeek, är att det inte räcker med hjälpen individer får via ett rättvist handelssystem för att skapa ett rättvist samhälle och motarbeta korrupta regeringar, förändringen bör ske på en större skala.⁵⁸

Som presenterats här finns mycket forskning om rörelsen rättvis handel och dess organisationer. Mindre forskning finns dock kring Fairtrade och mer specifikt om deras koppling till mänskliga rättigheter. Min undersökning bidrar därför till forskningsfältet då huvudfokus är att undersöka hur Fairtrade uttrycker sig om mänskliga rättigheter. Jag har inte hittat någon tidigare forskning som intresserat sig för Fairtrade med den utgångspunkten.

<http://search.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&AN=edsjsr.26427277&site=eds-live&scope=site>, s. 165.

⁵⁸ Overbeek. Examining the Efficacy of Fair Trade and Alternative Consumption on Environmental Sustainability and Human Rights in Developing Countries, s. 170.

4 Analys

I denna del genomförs diskursanalys på det utvalda primärmaterialet. De delar som ska analyseras presenteras för att sedan följas av analys. Materialet är uppdelat utifrån de två analystyperna som presenterades i teoriavsnittet, detta för att skapa tydlighet i vad det är som diskuteras. Uppdelningen är gjord utifrån de teman som textutdragen behandlar och hur de placerar in sig under de två rubrikerna. I analysen görs genomgående paralleller till den tidigare gjorda definitionen av HRBA samt kritiken av den.

4.1 Programming Approaches

Modern day slavery remains a significant human rights violation, even today. Poverty and discrimination are the key root causes of this exploitation. By choosing Fairtrade, you are supporting farmers to earn better incomes, and to tackle human rights abuses themselves.⁵⁹

Detta citat berättar att konsumering av Fairtrade-produkter indirekt stöttar jordbrukarna att själva försvara sig mot kränkningar av deras mänskliga rättigheter. Fairtrade beskriver sitt eget arbete som att det får konsekvensen att öka kapaciteten hos arbetstagarna på Fairtrade-certifierade arbetsplatser, vilket leder till ökad tillgång till deras mänskliga rättigheter. Detta fokus på kapacitetsbyggande är en central del i *programming approaches*.⁶⁰ Det presenteras i detta stycke en konsekvenskedja som börjar i fattigdom och diskriminering, som leder till slaveri, där lösningen är bättre löner som Fairtrade försörjer om man som konsument väljer Fairtrade-märkta produkter.

As with other sustainability efforts, the costs associated with ensuring human rights impacts should become part of the normal costs of doing business. Fairtrade is part of the solution

⁵⁹ Fairtrade International. Forced Labour. <https://www.fairtrade.net/issue/forced-labour> (Hämtad 2019-12-30).

⁶⁰ Nelson & Dorsey. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development, s. 99.

by empowering farmers and workers, providing transparency, and supporting producers' rights.⁶¹

Fairtrade skriver uttryckligen i detta stycke att de är en del av lösningen i fråga om ökade och förbättrade mänskliga rättigheter, och vikten läggs här vid den ekonomiska aspekten. De menar att priset för att producera på ett sätt som är människorättsvänligt inte borde vara en kostnad som går att välja bort. Fairtrade driver denna fråga bland annat genom att betona rättigheterna för producenterna. De sätter fingret på en viktig poäng, att det är ett utbrett problem att företag drar ner på saker som rättvisa löner och människorättsliga satsningar för att driva ner priset för produktionen. När de skriver att kostanden för att försäkra mänskliga rättigheter borde ingå i vad det kostar att bedriva affärsverksamhet, innebär det att de menar att konsumenter ska vara beredda att betala för mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter blir något som går att köpa och ansvaret för det läggs på konsumenterna.

Citatet relaterar övergripande till *programming approaches* eftersom det handlar om ansträngningar för att medvetandegöra och stötta jordbrukare och producenters tillgång till sina rättigheter.⁶² En annan aspekt ur *programming approaches* handlar om utökning av skyldighetshavares kapacitet. Om man ser att stora företag, som inte tar hänsyn till människorättsliga bestämmelser, har en del av skyldigheten att uppfylla de anställdas rättigheter skulle man kunna säga att den kostnad som Fairtrade refererar till är ett sätt att utöka kapaciteten hos skyldighetshavarna. Om konsumenter inte är villiga att betala den summan, berövas skyldighetshavarna från sin kapacitet att agera på ett sätt som respekterar de anställdas mänskliga rättigheter. På det sätt läggs återigen ett stort ansvar hos de individuella konsumenterna.

Our certifiers [independently verify](#) that producers are following the standards. Although auditing isn't a 100 percent guarantee, we follow the strictest standards for [certification](#)

⁶¹ Fairtrade International. Human Rights. <https://www.fairtrade.net/issue/human-rights#> (Hämtad 2019-12-30)

⁶² Gauri & Gloppen, Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 493.

[schemes](#), so businesses and consumers can trust that Fairtrade certified producers are checked by an independent third party.⁶³

Detta citat tar upp hur Fairtrade kontrollerar att deras standards följs av de certifierade företagen. Det handlar alltså om en typ av monitorering men det skall poängteras att det inte är monitorering så som menas utifrån en HRBA där aktörer kontrolleras på deras uppfyllande av mänskliga rättigheter. Jag har valt att ändå ha med detta citat eftersom det kommer från texten ”Human Rights” som hittas under Fairtrades centrala frågor samt att det i dessa standards ingår frågor som kopplas till specifika mänskliga rättigheter.

I detta citat adresseras alltså producenterna som är skyldighetshavare utifrån bestämmelser som de åtagit sig att följa. Det går alltså att prata om att de har skyldigheter utifrån detta och därför kan också ansvar utkrävas. Trots att detta alltså inte konkret handlar om mänskliga rättigheter går det ändå att koppla till kapacitetsutökning utifrån *programming approaches*.⁶⁴ Fairtrade anstränger sig att utöka kapaciteten hos rättighetshavare genom att kontrollera att skyldighetsbärare tar sitt ansvar gentemot deras anspråk. Detta relaterar också till Broberg och Sanos definition av HRBA, att det är ett sätt att introducera mänskliga rättigheter i utvecklingskontext.⁶⁵ Fairtrade introducerar strategier som är vanliga i människorättsliga kontexter och som drar åt ett mer juridiskt tillvägagångssätt, med granskning och uppföljning utifrån de standards som åtagits att följas.

To address the right to a decent standard of living more specifically, we are working hard to improve farmer and worker incomes. The Fairtrade Minimum Price and Premium contribute to this, and our standards require a minimum floor wage for agricultural workers that applies when a meaningful national minimum wage doesn't exist.⁶⁶

⁶³ Fairtrade International. Human Rights. <https://www.fairtrade.net/issue/human-rights#> (Hämtad 08-01-202)

⁶⁴ Nelson & Dorsey. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development, s. 99.

⁶⁵ Broberg & Sano. Strengths and weaknesses in a human rights- based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences, s. 665.

⁶⁶ Fairtrade International. Human Rights <https://www.fairtrade.net/issue/human-rights> (Hämtad 08-01-202)

I detta citat berättas om mer specifika åtgärder som Fairtrade tar till för att adressera brister som gör att människor inte har tillgång till den mänskliga rättigheten om ett drägligt liv. Dessa åtgärder är att arbeta för att de anställda ska få höjda löner och på så sätt utökad kapacitet till att leva ett drägligt liv. Detta är ett tydligt angreppssätt av typen *programming approaches* då de uttryckligen nämner ett program, *The Fairtrade minimum Price and Premium*, som genom konkreta åtgärder ska förbättra möjligheten till uppfyllda rättigheter.⁶⁷ Det finns också en annan aspekt som kopplas till *programming approaches*, gällande det som Gauri och Gloppen pratar om i termer av att HRBA blandas med mer klassiska ansträngningar som bygger på utvecklingsarbete.⁶⁸ Fairtrades minimumlön skulle kunna ses som en direkt tjänst, som samtidigt är en del av en strategi för att stärka den mänskliga rättigheten till ett drägligt liv.

Det finns en mening i detta citat som är extra intressant, den om att Fairtrade kräver en minimumlön för jordbrukare när det saknas en nationell sådan. Här beskriver Fairtrade uttryckligen hur de arbetar för en grundläggande tillgång som befolkningen i ett land inte redan har och det är på grund av denna brist som Fairtrades arbete finns till. De blir på så sätt ett slags substitut för en bristande stat. Det nämns dock inte uttryckligen att det är just staten som brister genom att inte försäkra minimumlön för sitt folk, de skriver inte överhuvudtaget i termer av skyldigheter eller bristande ansvarstagande. Det saknas alltså det som Nelson och Dorsey menar är centralt för en HRBA – att man insisterar på staten som skyldighetsbärare.⁶⁹ Det går inte att utläsa vad detta beror på, vilken anledning Fairtrade har för att inte betona statens ansvar, det kan endast resoneras kring. Kanske handlar det om det som Broberg och Sano tar upp kring den ”lätta versionen” av HRBA, att man har intresse av att upprätthålla eller skapa en bra

⁶⁷ Gauri & Gloppen, *Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy*, s. 493.

⁶⁸ Gauri & Gloppen, *Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy*. s 492-493.

⁶⁹ Nelson & Dorsey. *Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development*, s. 99.

relation till staten genom att inte gå på så hårt om människorättsbestämmelser, trots att de faktiskt har skyldigheten att uppfylla de.⁷⁰

Det finns också en ekonomisk och vinstdrivande aspekt som kan spela in i detta. Genom att Fairtrade betonar sin egen roll i försörjning av vad människor behöver för att uppfylla sina grundläggande mänskliga rättigheter, uppmuntrar de på så sätt till konsumtion av sina produkter. Individens konsumering av Fairtrade möjliggör en annans mänskliga rättigheter. Ifall de istället helt och hållet lägger ansvaret och skyller på statens bristande arbete så förminskar de sin egen roll i sammanhanget och då minskar motivet för varför man bör konsumera deras produkter.

In 2009 we became the first certification scheme to implement a rights-based approach to child labour elimination, ensuring that child protection is a key outcome. ⁷¹

This system, developed and supported by Fairtrade International, consists of a rights-based, inclusive approach that builds on the capacity of community members, including children and young people in and around producer organizations to contribute to the identification of and response to child and/or forced labour.⁷²

Dessa två citat diskuteras i följande del tillsammans eftersom de behandlar samma ämne. Här nämner Fairtrade uttryckligen ett rättighetsbaserat angreppssätt. Det skriver att de utvecklat ett system som består av ett rättighetsbaserat-angreppssätt, det ska dock noteras att de inte skriver *människorättsligt* angreppssätt. Likväl anser jag att det är tillräckligt underförstått att det är vad de menar det. En poäng som dock kan vara värd att notera är hur det inte refereras till några specifika människorättsliga dokument.

⁷⁰ Broberg & Sano. Strengths and weaknesses in a human rights- based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences, s. 674.

⁷¹ Fairtrade International. One hundred years on - will we finally bring an end to child labour?. 2019. <https://www.fairtrade.net/news/one-hundred-years-on-will-we-finally-bring-an-end-to-child-labour>. (Hämtad 08-01-2020).

⁷² Fairtrade International. Landmark cooperation agreement to fight child labour and increase wellbeing of girls and boys in the sugar cane sector in paraguay. 2017. <https://www.fairtrade.net/news/landmark-cooperation-agreement-to-fight-child-labour-and-increase-well-being-of-girls-and-boys-in-the-sugar-cane-sector-in-paraguay>. (Hämtad 08-01-2020).

Det finns mycket i texten som kan kopplas till *programming approach*. Fairtrade skriver att de antar nya sätt och strategier att arbeta för att bekämpa och förebygga barnarbete och tvångsarbete. Dessa strategier går ut på att utöka kapaciteten hos folket att själva kunna peka ut kränkningar mot mänskliga rättigheter och vara en del i arbetet mot det. Detta är ett bra exempel på Gauri och Gloppens definition av en *HRBA* mot utveckling, att rättighetshavarna ska veta vilka rättigheter de har att hävda sig mot och våga ställa krav utifrån de.⁷³ I detta fall försörjer Fairtrade människorna med rätt redskap och kunskap för att vara en del av förändringen. De blir en aktör som jobbar på en grundlig nivå och som håller sig i bakgrunden, istället för att stå längst fram och driva genom att vara talesperson för de som de ämnar hjälpa. Däremot innebär inte detta att de vill att deras ansträngningar och goda arbete ska tonas ned, utan de poängterar genomgående hur välgörande Fairtrade är.

By putting young people on a strong footing alongside farmers and field staff, they can become human rights accelerators, driving positive change from the start of the supply chain forward.⁷⁴

Detta citat kan kopplas till det föregående. Här skriver Fairtrade om att introducera strategier som skapar en kedjereaktion som ska leda till positiv förändring. Det handlar om att utbilda människor och låta de bli ”människorättsacceleratorer” och på så sätt skapa ett självgående system som är mer hållbart. Detta passar ihop med en mer renodlad människorättslig version av *programming approaches*, då det inte handlar om att försörja direkta tjänster för att lösa något problem utan fokus ligger på att stärka systemet långsiktigt.

Man kan dock ställa sig frågor om formuleringen i detta citat. ”Human rights accelerators” låter väldigt bra, men det framgår aldrig vad detta egentligen innebär. Begreppet mänskliga rättigheter används, men det preciseras inte närmre

⁷³ Gauri & Gloppen. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 486.

⁷⁴ Fairtrade International. From child labor to the future of food: the voices of young people change agriculture for the better. 2018. <https://www.fairtrade.net/news/from-child-labor-to-the-future-of-food-the-voices-of-young-people-change-agriculture-for-the-better>. (Hämtad 08-01-2020)

och det som benämns som målet för arbetet är positiv förändring. Detta kan kopplas till Nelson och Dorseys kritik mot HRBA, om att begreppet mänskliga rättigheter används fritt och benämner det som inte kategoriseras inom området mänskliga rättigheter.⁷⁵

And we collaborated with NGOs, child rights organizations, academic institutions, businesses and governments to seek solutions that would bring together all actors in the supply chain.⁷⁶

Detta citat är taget ur en text som behandlar barnarbete och bekämpningen av det. I citatet beskriver Fairtrade sin strategi, hur de arbetar tillsammans med andra aktörer och det som är intressant att ta fasta på är att de samarbetar med regeringar. Här återkommer vi till det som nämndes tidigare om deras relation till staten. Att Fairtrade samarbetar med staten kan vara en anledning till varför de inte satsar på att sätta dit eller skuldbelägga dem och varför staten inte nämns mer uttryckligt i andra citat. I detta citat där staten nämns så är det i sammanhang av samarbete.

En annan intressant aspekt att diskutera utifrån detta citat är hur Fairtrade positionerar sig i relation till andra aktörer. Det händer något med deras image när de placerar sig själva i det sammanhanget. De skriver hur de samarbetar med bland annat NGO:er, företag och akademiska institutioner. Genom att de placerar in sig själva bland dessa aktörer med mycket makt och inflytande ger det uppfattningen av att de själva är mycket aktiva och betydelsefulla i kampen mot barnarbete. De blir en aktör bland andra stora och viktiga aktörer.

4.2 Rights Talk Approaches

Targeted programmes, funded by the Fairtrade Premium or by partners, address important human rights issues while increasing the well-being of farmers, workers and communities. These include workers' rights, gender equality, protection of children and vulnerable adults, climate resilience, and food security.⁷⁷

⁷⁵ Nelson & Dorsey. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development, s. 97:102.

⁷⁶ Fairtrade International. One hundred years on - will we finally bring an end to child labour?.

⁷⁷ Fairtrade International. Human Rights.

I detta citat tar Fairtrade upp hur deras program fokuserar på människorättsliga frågor. Detta är ett exempel på *rights talk approaches* då det handlar om medvetandegörande om mänskliga rättigheter.⁷⁸ Det nämns här många stora begrepp som kopplas till mänskliga rättigheter, så som välmående, jämlikhet och säkerhet. Användningen av dessa olika begrepp är ett exempel på *artikulering* av diskursen utifrån Laclau och Mouffes teori.⁷⁹

Det framgår inte konkret vad det faktiska arbetet och de olika programmen innebär. *Rights talk approach* avser den retorik som aktören använder i praktiken, i syfte att stärka den människorättsliga diskursen. Man kan tänka sig att det är vad Fairtrade gör när de ”adresserar” ett problem. Enligt kritik mot HRBA från Nelson och Dorsey är det dock inte tillräckligt för en aktör att bara anpassa språkbruket för att kunna hävda att man har ett människorättsligt angreppssätt.⁸⁰ Utifrån formuleringen i citatet kan man ställa sig frågan om vad det innebär att ”adressera” människorättsliga problem. Vad är det Fairtrade menar att de gör när de skriver att de adresserar problemen? Vad är det som sker utöver att man språkligt informerar de olika inblandade om att problemen existerar?

Through campaigns with [partners](#), we raise awareness about human rights abuses in supply chains and Fairtrade’s contribution to addressing them.⁸¹

I detta citat framgår det tydligt att de sysslar med kampanjande och medvetandegörande. Detta är ett exempel på att de har *rights talk approaches*, som handlar om att driva sociala rörelser och uppmuntra till engagemang.⁸² Det framstår här som att Fairtrade inte drar sig för att bli politiska, i alla fall om man tolkar det som att de offentligt pekar ut de som är skyldiga till människorättsbrotten. Genom att poängtera vilka rättigheter människor har ger

⁷⁸ Gauri & Gloppen, Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 494.

⁷⁹ Boréus & Bergström Diskursanalys, s. 318.

⁸⁰ Nelson & Dorsey. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development, s. 99.

⁸¹ Fairtrade International. Human rights.

⁸² Gauri & Gloppen. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 494, 495.

Fairtrade dem ett verktyg att själva sätta press på staten. Detta kräver dock att de uttryckligen poängterar statens roll som skyldighetsbärare. Det kan också vara så att Fairtrade bara fokuserar på hur människorna drabbas och sin egen roll som goda spelare i det sammanhanget. De beskriver hur deras kampanjer handlar om att uppmärksamma människorättsbrott men även att uppmärksamma sin egen roll i att agera mot dessa. Det är ett effektivt sätt att måla upp sig själva, men även dessa ”partners” som de samarbetar med, som viktiga aktörer för mänskliga rättigheter.

När det då handlar om utpekande av skyldighetsbärare blir ordvalet i citatet intressant. Distributionskedjan kan tolkas initialt att innebära framför allt företag och produktionsansvariga, men tittar man på tidigare citat (s.25) där ordet distributionskedja nämns så ser vi hur brett Fairtrade använder begreppet. Där ingår även NGO:er, akademiska institutioner och speciellt regeringen. Eftersom de i detta citat menar att människorättsbrott sker i denna typ av kedja är en möjlig tolkning att staten alltså är en ansvarig del för dem. Detta innebär i så fall att de också är skyldighetsbärare. Denna tolkning är dock väldigt baserad på antaganden och underförstådda meningar som främst går att se om man verkligen letar efter det. Vidare går denna analys att göra genom att jag använder Laclau och Mouffes diskusteori. Genom att Fairtrade använder samma begrepp flera gånger kan jag resonera kring hur detta *element* omformuleras och fylls med innebörd.⁸³

Beginning in 2014, we established 20 pilots around the world encouraging producer organizations to employ, and train young people between the ages of 18 and 24 years on child rights and child protection.⁸⁴

Detta citat visar ytterligare Fairtrades satsning på utbildning i frågor om mänskliga rättigheter. Här satsar de på att anställa unga specifikt för att lära dessa om barns rättigheter och kränkningar mot de. Detta är ett uttryck för det som Gauri och Gloppen menar när de skriver om rättighetssamvete som kan skapas genom *rights talk approaches*. De unga får lära sig sätta in sina erfarenheter och gardera sig mot kränkningar, i juridiska termer. Man kan tänka sig att detta kan få konsekvensen

⁸³ Boréus & Bergström. Diskursanalys, s. 314.

⁸⁴ Fairtrade International. One hundred years on – will we finally bring an end to child labour?

att engagera till skapande av sociala rörelser som, med sitt rättighetssamvete som grund, vågar ställa krav på skyldighetsbärare.⁸⁵

Gauri och Gloppen argumenterar för att *rights talk approaches* leder till långsiktig snarare än kortsiktig förändring.⁸⁶ Detta citat visar att Fairtrade satsar på att etablera ett system som till viss del drivs av befolkningen själva, det vill säga de vars liv också påverkas av förändringen. Målet är att etablera en rättighetsdiskurs och praktik hos den lokala befolkningen. Man kan tänka sig att detta leder till att förändring och utveckling drivs på och upprätthålls på längre sikt, i jämförelse med en mer kortsiktig lösning när detta istället drivs av hjälporganisationer själva eftersom det kräver ständig närvaro och arbete. Enligt Gauri och Gloppens definition av HRBA kan det vara både de utsatta själva, eller de som representerar dem (aktivister, NGO:er), som driver en människorättslig argumentation.⁸⁷ Utifrån detta citat framgår det hur Fairtrade anstränger sig för att det ska vara de utsatta människorna i mottagande länder som ska agera talespersoner för sig själva.

We work in products and regions that are known to have these kinds of human rights challenges precisely because this is where Fairtrade is most needed.⁸⁸

I detta citat skriver Fairtrade att de existerar där människorättskränkningar är som mest utbredd. De uttrycker det genom att skriva att Fairtrade *behövs* i dessa områden. Detta gör att Fairtrade framställs som en del av räddningen och något som är nödvändigt för att stärka rättigheterna. I denna formuleringen åsyftar "Fairtrade" helheten, det vill säga rättvisa villkor för arbetarna, ingen diskriminering och så vidare. En effekt av denna formulering blir dock att deras varumärke Fairtrade är vad som framstår som det nödvändiga och det som ska rädda situationen. Här kan man återigen notera hur Fairtrade fungerar som ersättare där staten inte levererar. Det skrivs ingenting om detta, om varför det ser

⁸⁵ Gauri & Gloppen. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 494.

⁸⁶ Gauri & Gloppen. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 496.

⁸⁷ Ibid, s. 486.

⁸⁸ Fairtrade International. Human Rights.

ut som det gör och vem som bär ansvaret för det, bara att Fairtrade behövs där. Utifrån en HRBA saknas det alltså återigen betoning på staten.⁸⁹

Vidare sammanstämmer detta citat med Gauri och Gloppens redogörelse för *rights talk approaches*, som de menar är ett angreppssätt som medvetet appliceras där rättighetsspråket är svagt.⁹⁰ Det är visserligen inget konstigt med att arbetet fokuseras på de områden som lider mest brist. En fråga kan dock vara det som Broberg och Sano tar upp som kritik mot HRBA, ifall angreppssättet alltid är det mest passande eller logiska i alla sammanhang och områden.⁹¹ Det framgår inte ifall det sker någon utvärdering från Fairtrades sida i fråga om vad som passar bäst på den rådande kontexten och om vilka ansträngningar som är viktigast att prioritera.

Children and young people, no matter where they are, dream of a life free from violence and abuse. This dream is meant to be a basic human right. Let's not wait another century, or even another decade, to make it a reality.⁹²

Det finns en aspekt i detta citat som är intressant att analysera utifrån en del av *rights talk approaches*. Gauri och Gloppen tar upp hur man kan föra retorik om mänskliga rättigheter på olika sätt, utifrån ifall de är moraliska eller juridiska rättigheter.⁹³ Hittills i de tidigare citaten har rättighetsspråket, även om det inte varit strikt juridiskt rent språkmässigt alltid, ändå varit mer sakligt och konkret. Retoriken som Fairtrade själva använder i detta citat är språkligt mer visionärt och färgande än de tidigare exemplen. De spelar på känslor genom att använda ord som ”dröm” och ”barn” i samma mening. Detta kan också kopplas till aspekten av *rights talk approaches* som handlar om att man tar till mindre formella medel för

⁸⁹ Nelson & Dorsey. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development, s. 99.

⁹⁰ Gauri & Gloppen. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 494, 495.

⁹¹ Broberg & Sano. Strengths and weaknesses in a human rights- based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences, s. 673.

⁹² Fairtrade International. One hundred years on – will we finally bring an end to child labour?

⁹³ Gauri & Gloppen. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 496.

att driva kampen för mänskliga rättigheter.⁹⁴ Citatet beskriver hur alla är lika värda och förtjänar lika oavsett var de lever och att detta är en grundläggande rättighet. Här sammanför man moraliska argument om att alla människor är lika värda tillsammans med juridiska argument om att det finns konkreta bestämmelser.

⁹⁴ Gauri & Gloppen. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy, s. 494.

5 Slutsats och diskussion

Syftet med denna undersökning har varit att undersöka hur Fairtrade uttrycker sig om mänskliga rättigheter. Frågeställningen som skulle hjälpa mig att uppfylla syftet har varit ”Hur använder Fairtrade International begreppet mänskliga rättigheter?”. Utifrån svaret på frågeställningen hoppades jag kunna bidra till diskussionen kring hur Fairtrade fungerar som aktör för mänskliga rättigheter. Verktygen som skulle hjälpa mig svara på detta var teorin om Human Rights Based Approach och specifikt två av Gauri och Gloppens analystyper av angreppssättet. Användningen av HRBA har hjälpt mig genom att jag på ett tydligt sätt kunnat knyta ihop mänskliga rättigheter och Fairtrade samt haft en trygg grund att vara kritisk utifrån. Min metod har varit diskursanalys där jag utgått från Laclau och Mouffes diskursteori. I följande del presenteras slutsatser utifrån analysen, för att sedan följas av en vidare diskussion om ämnet.

5.1 Slutsats

Undersökningen har visat att Fairtrade använder en retorik som betonar hur konsumtion av Fairtrade-certifierade produkter leder till förbättrade kapaciteter för människor och i förlängningen bättre tillgång till sina mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter framstår alltså som något som går att köpa. Detta innebär att det läggs ett ansvar på individuella konsumenter att köpa deras produkter för att se till att Fairtrade kan förse hjälp till de som behöver. Det som händer är att konsumenterna kan ses som skyldighetsbärare genom retoriken som Fairtrade använder sig av.

Resultaten visar att Fairtrade tenderar att använda människorättsliga strategier, som argumentation utifrån juridiska bestämmelser samt människorättslig retorik. Samtidigt använder Fairtrade inte ett språk i form av ansvar och skyldigheter. De tar en enstaka gång upp vad som skulle kunna förstås som en typ av monitorering, men i det fallet handlar det inte om att se hur stater uppfyller

människorätsbestämmelser utan om hur producenterna inom Fairtrade uppfyller de åtagande de är skyldiga till utifrån Fairtrades stadgar. Dessa stadgar innehåller dock vissa delar som också ingår i människorättsliga bestämmelser. Det är alltså främst på detta sätt som Fairtrade adresserar frågan om ansvar och skyldigheter. Alltså använder Fairtrade sig av vissa människorättsliga strategier och andra inte.

I fråga om Gauri och Gloppens analystyper har undersökningen visat att det fokuseras mycket på utökande av människors kapaciteter. Mycket av arbetet går också ut på att medvetandegöra människor om deras rättigheter. Det har också visat sig att Fairtrade har tendenser att blanda direkt utvecklingsarbete med renodlade människorätsstrategier. Vidare visar de till stor del på kvalitéer som passar in på både *programming approaches* och *rights talk approaches*. Sammantaget går det att påstå att Fairtrade delvis antar HRBA.

I undersökningen framgår det att staten inte refereras till i fråga om skyldigheter. Ordet ”stat” hittas inte i någon av citaten. Ordet ”regering” förekommer dock en gång i ett sammanhang där många olika aktörer nämns. Som nämndes i analysen går det att argumentera för att staten pekats ut som skyldighetsbärare när de nämns som en del av distributionskedjan där människorättsbrott sker. På samma sätt kan man tänka sig att Fairtrade i praktiken nämner statens skyldighet i sammanhang när de utbildar människor om vilka rättigheter de har. Texten visar dock inget särskilt fokus på detta utan det betonas snarare på företagen och konsumenterna som skyldighetsbärare. Jag har alltså inte hittat i mitt material att Fairtrade uttryckligen nämner statens skyldighet i relation till mänskliga rättigheter, det som är centralt i en HRBA. Utifrån detta stärks slutsatsen att Fairtrade bara antar några av angreppssättets karaktäristik och kan därmed sägas applicera en lättare version av HRBA. Varför det är så skulle kunna vara ett tecken på att de gör vad Broberg och Sano tar upp som kritik mot approachen, att de utvärderar situationen för att se om det är passande med en rättighetsapproach och kommer fram till att det inte är det. Men det kan också handla om som tidigare nämnt att de är måna om en god relation med staten i landet för att underlätta för sitt eget arbete.

Fairtrade använder begreppet mänskliga rättigheter relativt frekvent. På vissa ställen nämner de uttryckligen hela begreppet, andra skriver de bara ”rättigheter” och på vissa ställen refererar de till specifika rättigheter. Det framgår inte alltid konkret i fråga om vad deras arbete och ansträngningar faktiskt innebär och hur det går till. Detta framgår dock säkert i mer detaljerade rapporter och liknande. Att detta inte specificeras öppnar dock för misstankar om att begreppet också används när man åsyftar saker som inte kan inkluderas under arbete med mänskliga rättigheter, det vill säga även det som inte är renodlat människorättsliga frågor. Det finns alltså underlag att vara kritisk utifrån Nelson och Dorseys argument om att HRBA riskerar att mänskliga rättigheter som begrepp urlakas.⁹⁵

Fairtrade poängterar vikten av sin närvaro och aktivitet i områden där människor inte har stark tillgång till sina mänskliga rättigheter. Fairtrade försörjer alltså lösningar och tjänster som egentligen är staters ansvar. En möjlig diskussion att föra utifrån det är att huruvida Fairtrade därigenom kan ses som ansvarstagare och skyldighetsbärare.

En central fråga i undersökningen har varit hur Fairtrade framställer sig själva och sitt arbete för mänskliga rättigheter. Resultatet utifrån citaten är att Fairtrade framställer sig själva som en del av lösningen på att människor i vissa länder inte har tillgång till sina rättigheter. På ett ställe skriver de uttryckligen att de är lösningen på ett problem, på ett annat hur de var först med att introducera ett rättighetsbaserat angreppssätt. Det framgår också hur Fairtrades arbete ökar människors kapacitet, främst i fråga om ekonomi och inkomst, vilket leder till ökad tillgång till rättigheterna. De beskriver hur de anstränger sig för att medvetandegöra människor om vilka rättigheter de besitter, för att människorna sedan själva ska kunna göra anspråk på dem. Fairtrade är alltså inte blyga för att beskriva sig själva som nödvändiga aktörer. Det är tydligt att de är medvetna om vilken bild de bygger av sig själva genom språket. Samtidigt framgår att de inte söker efter att själva föra människors talan och vara de som går i fronten. Istället

⁹⁵ Nelson & Dorsey. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development, s. 97:102.

är de måna om att bygga upp människors kapacitet att själva stå upp för sig och på så sätt skapa en mer självgående och hållbar form av social förbättring.

5.2 Diskussion

När Fairtrade tar upp mänskliga rättighetsfrågor framställer de sig som en av lösningarna på de problem som finns. Jag tolkar detta delvis som en strategi för att öka konsumtionen av Fairtrade-produkter, eftersom detta är vad de till stor del bygger på. Genom att Fairtrade framstår som en nödvändig och nyttig aktör för mänskliga rättigheter, kopplas också de certifierade produkterna ihop med dessa värden, något som kan skapa större attraktion för konsumenter. Jag anser också detta motiv till ökad konsumtion vara en möjlig anledning till varför Fairtrade betonar sin egen roll i arbetet med mänskliga rättigheter framför andras, så som statens. Att denna konsumtionsfokuserade del existerar inom Fairtrades verksamhet är viktigt att ta upp eftersom det påverkar frågan om vilken typ av människorättsaktör Fairtrade kan ses som.

Vidare vill jag utifrån denna undersökning påstå att HRBA är ett bra analysinstrument för att utvärdera hur en aktör kan ses i förhållande till mänskliga rättigheter. I detta fall gav det mig verktyg att undersöka de centrala aspekterna som påverkar bilden av Fairtrade som en människorättsaktör. Den som visat sig vara mest central i min undersökning som jag nu kommer att diskutera, är frågan om staten som skyldighetsbärare. Som tidigare nämnt brister Fairtrade alltså på den punkten. En negativ konsekvens av detta, ur ett människorättsperspektiv, är att det riskerar att underlätta för stater som brister i att uppfylla ansvar att fortsätta med det. Detta påverkas också av att Fairtrade emellanåt försörjer de tjänster som staten inte gör. Om ansvaret för mänskliga rättigheter då istället kan sägas ligga på konsumenter, producenter, Fairtrade själva eller hela den kedjan, blir det ohållbart på många sätt. Framför allt innebär det att det saknas ett konkret sätt att utkräva ansvar, så som det gör för stater. Det är alltså inget hållbart system som skapar långsiktig trygghet för de människor som påverkas. Utifrån detta går det att argumentera för att Fairtrade inte är en fullt fungerande människorättsaktör.

Det finns samtidigt risker med HRBA och hur detta koncept allt mer vidare anammas av olika aktörer. Att vem som helst kan påstå sig ha en HRBA innebär att det inte är ett vattentätt bevis för att en aktör verkligen introducerar ett människorättsligt angrepps också i praktiken. Den positiva laddningen av begreppet mänskliga rättigheter öppnar upp för att HRBA används som ett verktyg för att påverka sin image. Detta kan i längden också innebära att begreppet mänskliga rättigheter urvattnas. Frågan om ifall HRBA kan användas som ett verktyg för att ”bluewash”⁹⁶ olika aktörer är en diskussion som är relevant att utveckla i ett annat vidare forskning.

Slutligen vill jag poängtera att jag inte anser Fairtrade vara en aktör som agerar på falska grunder med dolda motiv. Det är positivt att uppmärksamma och göra konsumenter medvetna om vilken typ av industri de stöttar när de köper produkter som inte är rättvisa. Jag riktar inte kritik mot hela Fairtrades verksamhet, utan främst att de inte tydligare betonar vilka skyldiga aktörer som ligger bakom att deras arbete behövs. Jag anser även att Fairtrade borde betona att Fairtrade-konsumtion inte är det sista steget i att uppnå rättvisa, utan att det kräver reformer på ett politiskt plan. Varför jag också valt att ta upp hur Fairtrades drivkraft till stor del handlar om ökad konsumtion är på grund av att jag anser det vara viktigt att vara medveten om. Hur detta i praktiken påverkar Fairtrades arbete för mänskliga rättigheter är inte något jag ämnar svara på, men ett ämne jag anser vara viktigt att forska vidare på.

På grund av omfånget i denna studie har bara en liten del av Fairtrades hemsida analyserats. Det hade varit intressant att arbeta vidare med denna i ett annat sammanhang. Vidare har arbetet med denna studie väckt frågor hos mig som leder mig in på områden som är intressanta att forska vidare på. Frågan om konceptet ”bluewashing” och konsekvenser av detta är relativt ny och hade därför varit intressant att utforska. Vidare hade det varit intressant att titta på hur marknadsföringen hos Fairtrade-företag och andra rättvisemärkta företag ser ut, eftersom aktörer för utvecklingsarbete och mänskliga rättigheter på många sätt

⁹⁶ *Bluewashing* är ett begrepp som används för att beskriva när företag samarbetar med FN och på så sätt får stämpeln att de är människorättsvänliga i sin verksamhet.

står i kontrast till aktörer som uppmanar till konsumtion. En annan intressant aspekt är att undersöka konsumenters inställning och motiv för att konsumera produkter som säger sig påverkar mänskliga rättigheter positivt. Avslutningsvis uppmanar jag till att det krävs mer forskning på Fairtrade och Fairtrade-liknande aktörer i relation till mänskliga rättigheter. Det är viktigt att ta reda på vilken roll mänskliga rättigheter spelar för aktörer som är beroende av konsumtion.

6 Referenser

Blowfield, Micheal E. & Dolan, Catherine. Fairtrade Facts and Fancies: What Kenyan Fairtrade Tea Tells us About Business' Role as Development Agent. *Journal of Business Ethics*. Vol. 93, 2010: 143-162, www.jstor.org/stable/27919163

Boréus, Kristina & Bergström, Göran. Diskursanalys. I *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Göran Bergström & Kristina Boréus (red.), 2., [omarb.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2005.

Broberg, Morten & Sano, Hans-Otto. Strengths and weaknesses in a human rights-based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences. *The International Journal of Human Rights*. Vol. 22, nr. 5, 2018:664-680. doi: 10.1080/13642987.2017.1408591

Cameron, Deborah & Panovici, Ivan. *Working with written discourse*, SAGE, Los Angeles, 2017.

Fairtrade International. From child labor to the future of food: the voices of young people change agriculture for the better. 2018. <https://www.fairtrade.net/news/from-child-labor-to-the-future-of-food-the-voices-of-young-people-change-agriculture-for-the-better>.

Fairtrade International. Human Rights. <https://www.fairtrade.net/issue/human-rights>.

Fairtrade International. Landmark cooperation agreement to fight child labour and increase wellbeing of girls and boys in the sugar cane sector in Paraguay. 2017. <https://www.fairtrade.net/news/landmark-cooperation-agreement-to-fight-child-labour-and-increase-well-being-of-girls-and-boys-in-the-sugar-cane-sector-in-paraguay>.

Fairtrade International. Forced Labour. <https://www.fairtrade.net/issue/forced-labour>

Fairtrade International. One hundred years on - will we finally bring an end to child labour?. 2019. <https://www.fairtrade.net/news/one-hundred-years-on-will-we-finally-bring-an-end-to-child-labour>.

Fairtrade International. What is Fairtrade? <https://www.fairtrade.net/about/what-is-fairtrade>

Fairtrade Sverige. Vad är Fairtrade? <https://fairtrade.se/lara-mig-mer/om-fairtrade/vad-ar-fairtrade/>

Gauri, Varun & Gloppen, Siri. Human rights-based approaches to development: concepts, evidence, and policy. *Polity*. Vol. 44, nr. 4, 2012: 485–503. doi: 10.1057/pol.2012.12.

Le Mare, Ann. Fair Trade as narrative: The stories within Fair Trade. *Narrative Inquiry* Vol. 17, nr. 1, 2007: 69-92. doi: <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1075/ni.17.1>

Lyon, Sarah. Fair Trade Coffee and Human Rights in Guatemala. *Journal of Consumer Policy*. Vol. 30, nr. 3, 2007: 241–61. doi:10.1007/s10603-007-9040-7

Nelson, J. Paul & Dorsey, Ellen. Who practices rights-based development? A progress report on work at the nexus of human rights and development. *World Development*. Vol. 104, april 2018: 97-107. doi: 10.1016/j.worlddev.2017.11.006

Overbeek, Ashley. Examining the Efficacy of Fair Trade and Alternative Consumption on Environmental Sustainability and Human Rights in Developing Countries. *Consilience*, nr. 13, 2015: <http://search.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&AN=edsjsr.26427277&site=eds-live&scope=site>.

Shorette, Kristen. Fair Trade and the Double Movement: The Promise and Contradictions of Improving Labor Standards in the Global South via Market Mechanisms. *Journal of Workplace Rights*. Vol. 15, nr. 3/4, 2010/2011: 461-481. doi: 10.2190/WR.15.3-4.o

Tallontire, Anne & Nelson, Valerie. Fair trade narratives and political dynamics. *Social Enterprise Journal*. Vol. 9, nr. 1, 2013: 28-52. doi: 10.1108/17508611311329994.

United Nations Development Group. *The Human Rights Based Approach to Development Cooperation Towards a Common Understanding Among UN Agencies*. 2003.

Valiente-Riedl, Elisabeth., *Is Fairtrade fair?* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012. E-bok.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000.